

Krúdy Gyula egyik korai regénye

■ *Krúdy Gyula: Pál apostól levelei. Regény. — 1995. Budapest, Szenci Molnár Társaság, 144 oldal, 530 Ft*

Még a múlt század végén írott — folytatásokban 1899-ben jelent meg — Krúdy-regény, nyugodtan minősíthető zsenyének. A tehetség azonban — a stílus! — már-már felismerhető. Akkor is, hogyha még különválnak történet, és a stílust indukáló történetfilozófiai háttér, s itt még az utóbbi érdekelheti az olvasót inkább, abból tudhat meg többet arról, ami utóbb Krúdy prózáját eltéveszthetetlené tette.

Maga a szüzsé átlagos szerelmi történet, leginkább szociálpszichológiai motivációval. A bárónő — egy hírhedett dzsentrí özvegye — fiát az egyházzal nevelteti, így találjuk a kolostorban Prinyi Palit, aki látszatra püspököknek készül, bensőjében azonban életre szóló szerelmet titkol, amiért el is hagyja egy éjszaka a kolostort, megszökik az egyházi pályáról. Szerelme, az árva leányka — Agnes — nővére társalkodónéja, de midőn anyjuk megtudja Pál Agnes iránti vonzalmát, a lányt eltávolítja a kúriából — kastélyból? —, s Prinyi Pál apja nyomdokán elindul az italos-kártyás dzsentrí útján. Mert ez nem is lehet másként, s csak az anya próbálhatja megfékezni fiát, mert ő már a férjével is megpróbálta. Ama kései nagyszonyok típusa ő, aki a sorsverte, lezuhanó férfi helyére áll, s menti a menthetőt, fizeti a kártya-adósságot. Fia körül is így pásztorkodik. S közben fölcillan a remény, lányát is, fiát is jól kiházásíthatná.

A dzsentrí ázsiai ivadék — medítál az ifjú Krúdy —, Kelet minden kényelmességét, hősies mentalitását, bűnét egyesíti magában. Mikor a köznemesség eltűnt a társadalomból, helyét a dzsentrí foglalta el. A dzsentrí nem társadalmi osztályt vagy kasztot jelent, inkább fogalmat fejez ki a szó. Fogalmát a gavallér magyar úri világnak, amelyik elkölti pénzét cigányra, kártyára, női világra, s mikor tönkremegy, akkor a vármegye terhe lesz, máskor jó gazda és jó házassággal igyekszik vagyonát gyarapítani. Van olyan dzsentrí, amelyiknek már földje nincs, mert öregjei elverték. Az ilyen fiskális példaul, de mentalitásában, attitűdjében dzsentrí maradt, cigányozik, kártyázik, teszi a szépet, szórja a pénzt. Az igazi dzsentríélet a vidéki kúriákban,

udvarházakban, kaszinókban virágzik. A dzsentrí és a kártya a vidéki kaszinókban találja meg egymást, ahol a cigány olyan keservesen tudja húzni, s ahol bele lehet vágni a cimbalomba, s beugrani a nagybögőbe. Itt és így aztán az egész évi jövedelem elmúlatható, elkártyázható a maradék föld is, és mikor már minden anyagi javunk oda, az utolsó lapra még föl lehet tenni az otthon aggódó feleséget. A mai — a századvégen élő — dzsentrí egyike-másika már versenyt gazdálkodik a bérlőkkel, ázsiai lustasága csak néha vesz erőt rajta. Ilyenkor életformája negatív jegyeit éli meg, eszébe jutnak a múlt század ötvenes-hatvanas éveit, vagyis a Bach-korszak és utórezgéseit. Ez az idő volt a nagyszabású sírva-vigadása, a cigányprímások és a kártya dominálták ezt a húsz esztendő, hisz nem volt közélet, nem működött a független állam letéteményese, a vármegye, a cseh-morva hivatalnokok viszont nem tudtak beférkőzni a kúriák zárt világába, sáros ősökön, havas teleken megközelíthetetlenek voltak azok, de aki időben odaért, s be is fogadták, az hetekig sirathatta magyarságát, s hallgathatta a cigányt meg Lisznyai-Damó Kálmán Petőfit utánzó dalait.

Krúdy regényének cselekménye még nem tudta teljesen érzéki alakba fogni, amit fogalmilag a regény derekán kifejtett, de azért eléggé fordulatos a cselekmény. Romantikus ez a fordulatosság, szökés a kolostorból, titkos szerelem, nagyra törő anyai tervek és meghíúsulások, cselszövés és hűtlenkedés, csábítás és hazárdírozás, sőt hamiskártyázás, párbaj, kisgyermek halála, s olyan el nem beszélt történetről is szó van, amit csak az egyik szerelmes leány olvashatott el, amelynek a címe — Pál apostól levelei — végül az olvasható regény címe lett. Prinyi Pál kolostorban íródott naplójáról van szó. A regényben leveleket is olvashatunk. Ezeket a vallomásos leveleket a szerelmes Blanka grófnő írja barátnéjához — Bécsbe, mikor még úgy látszik, hogy a daliás Prinyi Palinak adhatja a kezét.

Kelecsényi László ásta ki a regényt a folyóirat-temetőből. Utószavában joggal emlegeti Turgenyev és Jókai hatását, meg az is igaz, hogy a regény bizonyos mozzanatait nyilvánvalóan önletrajzi eredetűek.